

ETNIKAI–NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30. 1250 Budapest, Pf. 20.

Tel.: 224–6700/472, fax: 224–6793

E-mail: titkarsag@mtaki.hu; honlap: www.mtaki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2011-ben

Az intézet 2011-2015 közötti középtávú intézetfejlesztési tervében megjelölt kutatási prioritásoknak megfelelően folytatódott a magyarországi cigányság társadalmi integrációjának külső és belső tényezőit vizsgáló kutatás. Az első szakaszban a külső tényezők integráló szerepének meghatározására nagymintás társadalomszerkezeti elemzéssel, településsoros komplex mutatók kialakításával és az azok közötti relációk meghatározásával került sor. Sikeresen folytatódott az *Identitások és modernitások összefüggései Európában* című FP 7-es kutatási program, amely az identitáskonstrukciókat hét országban, nemzetközi összehasonlításban vizsgálja. A külhoni magyar közösségek legújabb-kori történetéhez kapcsolódóan több kutatási eredmény is finalizálódott. Elkészült *A kisebbségi magyar közösségek a 20. században* című a korábbi magyar nyelvű kiadáshoz képest jelentősen átdolgozott, új kutatási eredményekkel is kiegészített angol nyelvű kötet, *Minority Hungarian Communities in the Twentieth Century* címmel, az Atlantic Research and Publications gondozásában. Megjelent a *Magyarok a Vajdaságban 1944-1954* című, a vajdasági magyarság 1945 utáni történelméhez kapcsolódó, hiánypótló kronológia-kötet is. A kisebbségek jogi helyzetéhez és önszerveződési formáihoz kapcsolódóan sikeresen folytatódott a *Kormányzat és kisebbségi pártképviselő Közép- és Kelet-Európában* című összehasonlító etnikai pártkutatás, illetve jelentősen kibővült a Kárpát-medencei kisebbségi jogi státusokat ugyancsak komparatív keretek között vizsgáló adatbázis állománya, amelynek bázisán megkezdődhetett az elemző munka is. A korábbiaknál részletesebb és mélyebb tudást eredményezett, s ezáltal fontos információkkal szolgált a szakpolitika alakítói részére a *Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiáit vizsgáló* kutatás.

Az intézet 2011-ben is eredményesen ellátta a Domus Hungarica és a Határon Túli Magyar Tudományosságért Ösztöndíjprogram működtetését, lebonyolítását.

II. A 2011-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a. Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Roma tárgyú kutatási eredmények

A magyarországi cigányság integrációjának kérdései. A külső tényezők körében vizsgálandó demográfiai, gazdasági, politikai és kulturális tényezők körében a kiválasztott 514 településre vonatkozóan létrehozott adatbázisban, a településekhez nagyszámú (60-80) jellemzőt rendeltünk. Ezek alapján került meghatározásra a cigányság külső integráltságának települési foka, amely a négy – demográfiai, politikai, gazdasági, kulturális - integrációs tényezőcsoportba sorolható indikátorok súlyozott alkalmazásával keletkezett. Elemzésre került a cigányság munkaerő-piaci helyzete, foglalkoztatottsági és végzettségi arányainak korrelációja alapján integráltságának területi különbségei, a kompetencia mérés adatai alapján az oktatás területi, települési különbségei, a civilszervezetek szerepe az integrációban, vagy az egyházak pasztorációs tevékenysége a romák körében.

A kisebbségek jogi, politikai helyzetére vonatkozó kutatási eredmények

A Kisebbségi pártok közpolitikai szerepe Kelet- és Közép-Európában című, 2010-2012 közötti, egy-egy bulgáriai, szerbiai, romániai és szlovákiai kisebbségi pártot magában foglaló OTKA-kutatás keretében megtörtént az elkészítendő országtanulmányok összehasonlító szempontrendszernek véglegesítése, amelyben az egyes pártszervezetek vertikális és horizontális komplexitása, a tagság megszerzése, a központi és a helyi vezetés választásának módja, a jelöltállítás folyamata, a belső ideológiai pluralizmust, valamint a pártvezetés és a parlamenti képviselőcsoport viszonya lett kiemelve.

A Kárpát-medencei kisebbségek jogi helyzetének összehasonlító vizsgálata című projekt keretében, a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek 1945 utáni jogi helyzetére vonatkozó folyamatos adatgyűjtésen és elemzésen túl, elkészült az 1945 utáni Ausztria szövetségi és tartományi szintű, (Cseh)Szlovákia, az 1990-1991 utáni Horvátország és Szlovénia, valamint a 2008 utáni Ukrajna kisebbségi joganyagának összegyűjtése. Az év során - a Bethlen Gábor Alap támogatásával, a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézettel együttműködésben - összegyűjtésre került a romániai kisebbségi joganyag. Megkezdődött egy online bibliográfiai adatbázis kialakítása, és Magyarország mellett további országokra vonatkozóan az elemző munka is.

Alkotmányos reform Olaszországban: regionalizmus és kisebbségi autonómiák. A kutatás azt vizsgálta, hogy az olasz alkotmányos reform milyen hatást gyakorol a kisebbségi autonómiával is rendelkező régiók, elsősorban a francia többségű, különleges jogállású Valle d'Aosta alkotmányjogi státuszára és kisebbségvédelmi szabályaira. A kutatás rámutatott arra, hogy a decentralizáció, az erősödő alkotmányos regionalizmus egyrészt nem automatikusan segíti a kisebbségek területi önkormányzati igényeit, másfelől pedig a meglévő etnikai/nyelvi alapú területi autonómiák közjogi helyzetét sem feltétlenül kedvezően befolyásolja.

A többszintű kormányzás elmélete és a kisebbségi önkormányzatiság gyakorlata Közép- és Kelet-Európában című 2009-2012 között folyó kutatás az évben a kisebbségi önkormányzatiság és a területi autonómia problémáira összpontosított két – olaszországi és koszovói – esettanulmány példáján keresztül. Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy a területi alapú, etnikai/nyelvi közösségek közötti hatalommegosztás, vagy akár a területi autonómia szerepe a kisebbségek képviselőiben és identitásának megőrzésében - az alkotmányos garanciák ellenére - jelentős mértékben a politikai elit értelmezésétől és a jogalkalmazástól függ.

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekre, illetve migránsokra vonatkozó kutatási eredmények

A Magyarországi nemzeti kisebbségek 20. századi történetének forrásfeltárása című, 2011-ben indult intézeti projekt célja, hogy az 1920 és 1989 közötti időszakra vonatkozó releváns primer és szekunder források összegyűjtésével és feldolgozásával – a kronológia, forrásfeldolgozás, monográfia hármasságának jegyében - elkészüljenek a magyarországi kisebbségek legújabb kori történetéhez kapcsolódó hiánypótló munkák. A Magyar Országos Levéltárban elkezdett kutatás mellett a Német Külügyminisztérium Levéltárában a Politikai Osztály anyagainak, valamint a budapesti követség jelentéseinek részleges forrásfeltárása is megtörtént. Emellett elkezdődött a magyarországi németek két világháború közötti hetilapjának, a Sonntagsblatt-nak a feldolgozása is.

Etnicitás, helyi társadalom és hatalom egy magyarországi német településen, Harta 1920-1989. Az 1920–1989 közötti, nemzetiségi kérdés szempontjából releváns események rekonstruálása mellett a kutatás fő célja az volt, hogy tisztázza: a magyarországi nemzetiségi politika és a német nemzetiségi törekvések kölcsönhatása hogyan határozta meg egy német faluközösség sorsát a 20. században. A hartai társadalom, közélet, helyi hatalom, valamint a közösség identitásának korszakonkénti elemzésével azt az ívet igyekezett megrajzolni, amelynek kezdőpontján egy *német*, a paraszti közösségekre többnyire jellemző apolitikus, munkaközpontú helyi társadalom, végpontján pedig egy jelentős mértékben asszimilálódott, identitásszerkezetében jelentős változásokon átesett, (részben) német származású közösség áll. A kutatás 2011-ben lezárult, az eredményeként publikált „*Németek, helyi társadalom és Hatalom, Harta 1920-1989*” című monográfia az év decemberében jelent meg.

Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái. Az Európai Integrációs Alap és az IRM által támogatott, 2010-2011 között folyó projekt a jogszabályi és szakpolitikai háttér feltérképezésével, illetve szakértői és migráns interjúk segítségével azt vizsgálta, hogy milyen szerepet játszik a harmadik országbeli állampolgárok beilleszkedési stratégiáiban a honosítás, illetve az egyes csoportok között megállapítható-e e tekintetben szignifikáns eltérések. A kutatás az év közepén zárókonferenciával és tanulmánykötet megjelentetésével sikeresen lezárult.

Immigrant Citizen Survey. A brüsszeli King Baudouin Alapítvány által vezetett, 2011-2012 között folyó nemzetközi kutatás egy reprezentatív összehasonlító adatbázis kialakításával arra keresi a választ, hogy az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott integrációs szakpolitikák, jogszabályok, intézményi működési mechanizmusok milyen hatást gyakorolnak a bevándorló egyének és közösségek életére. A projekt első évében lezajlott a módszertani előkészítés, és ennek nyomán a kérdőíves adatfelvétel.

A ***Migráns szervezetek Magyarországon*** című, 2011-2012 között zajló, az Európai Integrációs Alap és a BM által támogatott kutatás célja a Magyarországon élő harmadik országbeli állampolgárok által alapított és működtetett társadalmi szervezetek számának, földrajzi elhelyezkedésének, kapcsolatrendszerének, és tevékenységi struktúrájának megismerése. A kutatás pontosabb képet kíván adni e szervezetek társadalmi beilleszkedésben játszott szerepéről, valamint azokról a problémákról és lehetőségekről, amelyek befolyásolásával a szakpolitika a jelenleginél hatékonyabban tudja bevonni és ösztönözni ezeket a szervezeteket. A projektnek az év végéig tartó fázisában elkészült a Magyarországon működő migráns szervezetek - mintegy 250 – regisztere.

A kisebbségi magyar közösségekre vonatkozó kutatási eredmények

Otthon és haza. A kutatás a romániai magyarság két világháború közötti történetének a súlyponti kérdéseit tanulmányok formájában tárgyaló feldolgozását tűzte ki célul. A projekt egyfelől a magyar kisebbségi közösség történelmi kihívásokkal kapcsolatos útkereséseit, politikai stratégiáit, másfelől a magyar kormányzatok támogatáspolitikáját vizsgálja magyarországi és romániai levéltári források bevonásával. Emellett kiemelt figyelmet szentel a romániai magyar elit generációs csoportjai integrációs viszonyrendszerének. A 9 fejezetre tervezett munka kézírata 2012-ben készül el.

A ***népszolgálat fogalomtörténete*** című kutatás azt az impériumváltás utáni adottságot vizsgálta a romániai magyar közösség történelmében, melynek fő jellemzője ugyan a

kisebbségi közösség nyelvi, kulturális alapon való szerveződése volt, de ebben kulcsszerepet kapott a helyben maradt értelmiség szolgáltatása, amit a „szolgáló közigazgatás” és a „szolgálat teológia” még háború előtti csíráival teoretizáltak. A kisebbségi sajtó és az egyházi központok ezt tovább ideologizálták, és gyorsan normaelvárassá is tették. 1945 után mindez erodálódott a helyi közösségi alapok elvesztésével. A projekt keretében a kolozsvári Hungarológiai Kongresszuson külön blokk foglalkozott a kérdéssel. A 2012-re tervezett tanulmánykötetbe várt 15 tanulmányból az év végéig 10 készült el. A historiográfiai előzményekhez kapcsolódóan elkészült két digitális szövegtár: „*A népszolgálat és eszmetörténeti háttere Erdélyben 1945-ig*” és „*Digitális szövegtár az erdélyi magyar humán és társadalomtudományi kutatások történetének tanulmányozásához*” címmel.

Virág György naplója 1988–2004. A kutatás az év során lezárult, és az annotált kiadvány meg is jelent. Ez az első 1989 utáni összefüggő romániai kisebbségpolitikai napló, amely megjelent és belülről mutatja be az RMDSZ lokális fejlődéstörténetét.

A vajdasági magyarság történeti kronológiája és dokumentumai 1945-1990. A kutatás a határon túli magyar kisebbségi közösségek 20. századi történetéhez kapcsolódó intézeti keret-program egyik projektje. A kutatás három kérdésre fókuszált: a vajdasági magyarság, mint közösség, mint „entitás” meghatározására; mint nemzeti közösség „határainak” definiálására; illetve a sorsát befolyásoló körülmények körére. A kutatás eredményeként megjelent a *Magyarok a Vajdaságban 1944-1954* című kronológia.

Kárpátalja magyarság történeti kronológiája és dokumentumai. Szovjet időszak, 1944-1991. A kutatás Kárpátalja szovjet időszaki kronológiájának és dokumentumainak összeállítására vállalkozik. Középpontban a magyarságtörténet áll, köztörténeti keretben elhelyezve. A szakirodalom, a korabeli sajtó, és mindenekelőtt a levéltári források vizsgálata lehetővé teszi a téma újraértelmezését, eddigi szűk keresztmetszetének kibővítését, az alapvetően önreflexiókra építő magyar szakirodalom átértelmezését. 2011-ben elkezdődött a Magyar Országos Levéltárban őrzött releváns források számbavétele és feltárása. A *Kárpátalja 1919-2009: történelem, politika, kultúra* című, magyar és ukrán nyelvű kötetben realizálódó kutatás hozadékaként elkészült egy kétnyelvű kronológia, amely Kárpátalja 1867 és 2010 közötti eseményeit tárgyalja az oktatásban felhasználható formában.

A Romániai etnikai kisebbségek idősoros, demográfiai elemzése 1977–2002 című, 2009-2012 közötti kutatás a romániai kisebbségek összehasonlító szociodemográfiai jellemzőinek vizsgálatára összpontosít. 2011-ben a kialakított modernizációs és más indexek birtokában összehasonlító elemzés készült, amelynek különös aktualitást adott az évben lebonyolított romániai népszámlálás. A kutatás megállapította, hogy a romániai kisebbségek számbeli különbségeiken kívül társadalmi, demográfiai pozícióik tekintetében is jelentősen eltérnek. A társadalmi pozíciót mérő modernizációs index szerint az egyes nemzeti kisebbségi csoportok mondhatni hierarchikusan egymásra szerveződnek.

A Romániai magyar érettségizettek utánpótlása című, a romániai magyar középiskolai végzősök tényleges továbbtanulási preferenciáit, stratégiáit, illetve a területi jellemzők ezekre gyakorolt hatását feltáró kutatás eredményeként, a projekt zárásaként egy gyorsjelentés és egy összehasonlító elemzés készült. A kutatás fő hozadéka, hogy kimutatta, hogyan alakulnak a romániai magyar kisebbségi tanulási útvonalak. A magyar nyelvű felsőoktatás rendszerváltás utáni eltömegesedése ellenére a jelenlegi végzős, érettségiző kohorsz mintegy fele továbbra is román nyelven tanul a felsőoktatásban. E tény egyaránt jelzi a magyar nyelvű szakkínálat szűkösségét, illetve a kisebbségi fiatalok szakválasztásának praktikus megalapozását.

A határon túli német kisebbségek helye a magyar kormányzatok és a magyar kisebbségek politikai törekvéseiben (1920-1944). A 2009-2012 között zajló kutatás második évében folytatódott a forrásfeltárás. A budapesti levéltári kutatások mellett feltárássra kerültek a Német Külügyminisztérium Levéltárában őrzött releváns források is, amelyek a két világháború közötti német-magyar kisebbségek együttműködésével kapcsolatban keletkeztek.

Az európai, nemzeti és lokális identitásokra vonatkozó kutatási eredmények

IME. Identities and Modernities in Europe: European and National Identity Construction Programmes and Politics, Culture, History and Religion című FP 7-es kutatás kilenc országban kutatja az európai identitások sokszínűségét. Az év folyamán megjelent az első eredményeket bemutató nemzetközi publikáció, valamint elkészült három összegző tanulmány kézírata is – jelentős részben összpontosítva aktuális magyarországi szakmai kérdésekre. Ez utóbbiak mélyinterjúk alapján azt tárják fel komparatív módon, hogy miként jelenik meg az Európai Unió és a modernitás koncepciója hétköznapi (diákok, tanárok, szülők), valamint állami, civil társadalmi szereplők, és magánszemélyek diskurzusában amennyiben oktatási ügyekről van szó.

Az Etnikai egyensúlyhelyzetek, lokális együttélési modellek két vegyes lakosságú kistérségben című 2009-2012 közötti OTKA-kutatás egy-egy erdélyi és felvidéki (Tövishát, Zobor-vidék), valamint két máshol fekvő kontrolltelepülés komplex etnopszociológiai, történeti, kulturális és vizuális vizsgálatát célozza meg. 2011-ben a települések egyházi életével, a magyar nyelvű pasztoráció helyi gyakorlataival, a képviselőházi és helyhatósági választásokkal, a lokális politikai megosztottsággal, valamint a vegyes házasságokkal kapcsolatos interjúk és egyéb forrásanyagok feldolgozása és elemzése történt meg. A kutatás eredményeiről a résztvevők számos konferencián számoltak be.

A jugoszláv svábok 1944-1950 közötti története című projekt egyik törekvése a második világháború végén Bácskából Magyarországra menekülő németekkel szemben alkalmazott magyar állami politika feltárása, másrészt pedig két menekült német nő naplójának elemzése révén az egyéni sorsok közönség elé tárásával a nagypolitika hétköznapiakra gyakorolt hatásának bemutatása. 2011-ben az anyaggyűjtés mellett elkészültek a naplók átiratai, fordításai, és németországi együttműködéssel megkezdődött a szövegek annotálása is.

A Reformátusok és magyarságtudat egy testvérgyülekezeti kapcsolatháló tükrében című négyéves projekt (2011–2014) célja, hogy néprajzi-kulturális antropológiai módszerekkel dokumentálja és elemezze az egymás között számos hasonlóságot és különbséget egyaránt felvonultató Budapest-Fasor egyházközség, az erdélyi Lupény és a bánsági Torontálvásárhely református gyülekezetei között létrejött kapcsolatháló alakulásának folyamatait, a magyar és felekezeti identitások jellemzőinek értelmezését.

Judaisztikai tárgyú kutatási eredmények

Héber kódex-töredékek magyarországi közgyűjteményekben. A 2010-ben elkezdett, OTKA által finanszírozott, 4 évre (2010-2013) tervezett kutatás célja az, hogy hiánypótló jelleggel feltárja, dokumentálja, és majdan megjelentesse azokat a középkori héber kézirat-töredékeket, amelyek hozzájárulhatnak a magyarországi zsidóság középkori kultúrájának, művelődésének

megismeréséhez. A tárgyévben a kutatás az OTKA-nak benyújtott ütemezésnek megfelelően haladt.

A jiddis kultúra története Magyarországon. A kutatási projekt célja a jiddis nyelv mindennapos használatának jellegét feltárni a történelmi Magyarország területén, művelődéstörténeti és történeti szociolingvisztikai szempontból. A kutatás eddigi eredményei hazai és nemzetközi konferenciákon kerültek bemutatásra.

A Magyarországi zsidó temetők és héber nyelvű felirati anyagok című kutatás tárgya néhány 18. századig visszanyúló héber felirati anyagot tartalmazó temető felirati anyagának vizsgálata. A dokumentációk a nyelvhasználati kérdések, névtani, szociológiai, helytörténeti kutatások alapjául szolgálnak. 2011-ben elkészült *A lovasberényi zsidó temetőről* készített kézirat, a Csörsz utcai orthodox temető vizsgálata pedig folytatódott.

b. Párbeszéd a tudomány és a társadalom között

Az intézet nagy súlyt fektet tevékenységének megismertetésére, a létrehozott tudás szélesebb társadalmi közegben való megjelenítésére konferenciák, kéziratviták és a kiadott kötetek bemutatásának megszervezésével, az elektronikus média különböző műsoraiban való részvétellel. A munkatársak előadásokat tartanak – főként tanárok, kisebbségi önkormányzatok – tagjai számára szervezett továbbképzéseken.

Az intézet ebben az évben két alkalommal – 2011. február 24-én és szeptember 6-án – rendezte meg legújabb kiadványainak összevont bemutatóját a Közép-európai Kulturális Intézetben. Mindkét rendezvényen, nagy érdeklődés mellett, felkért szakértők mutatták be az intézet hét-hét új kötetét.

Az év során szervezett fontosabb konferenciák:

2011. március 10. Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái. Az ICCR-Budapest Alapítvánnyal közösen.

2011. április 21. Etnikai egyensúlyhelyzetek, lokális együttélési modellek két vegyes lakosságú kistérségben (Tövishát, Zobor-vidék). Műhelykonferencia a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével közösen.

2011. május 24. Nemzeti, regionális és kisebbségi közösségek Közép-Európában. Az intézet nagy érdeklődést kiváltó éves konferenciája.

2011. május 26. Tanácskozás a magyarországi zsidó temetők kutatásáról. Az MTA-ORZSE Zsidó Kultúratudományi Kutatócsoporttal közösen.

2011. november 15. Integrációs politikák és változó hálózatok. Az intézetnek a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett konferenciája.

2011. november 24. Löw Lipót emlékkonferencia.

Az év során szervezett egyéb könyvbemutatók:

2011. február 11. Budapest: „Aranykorszak? A Ceaușescu-rendszer magyarságpolitikája I. (1965-1974)” című kötet, a Politikatörténeti Intézettel közösen.

2011. március 29. Budapest: „Elitek a válság korában. Magyarországi elitek, kisebbségi magyar elitek” című kötet, az MTA Politikatudományi Intézetével közösen.

2011. március 29. Budapest: „Kárpátalja 1919–2009 - Закарпаття 1919–2009 років.” Ikerkötet könyvbemutatója, a Magyar Történelmi Társulattal és az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságával közösen.

2011. június 27. Budapest: „Magyarrá válni – Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái” című kötet.

2011. október 5. Budapest: új, angol nyelvű kötetek sorában a „Hungarian Minority Communities in the 20th Century” kötet az Akadémián.

Médiamegjelenés:

A magyar kisebbségi közösségekkel kapcsolatban megjelent kiadványokról, aktuális helyzetükről, a magyarországi kisebbségek integrációjáról, illetve a német kisebbség történeti kutatásának legújabb eredményeiről az intézet munkatársai több ízben is interjút adtak különböző rádióadók számára, miként több intézeti rendezvényről és kutatási eredményről is jelent meg az év során írott vagy elektronikus sajtóbeszámoló.

A tudományos eredmények jobb hozzáférhetőségének lehetővé tételére az internet kiváló lehetőségeket nyújt, amivel az intézet munkatársai 2011-ben éltek is.

Elkezdődött az adatbank.ro Romániai Magyar Lexikonának 50 társadalomtudományi szócikkese továbbfejlesztése, amelyből 2011-ben 10 készült el az intézet munkatársainak közreműködésével.

Az intézetben, 2008-ban elkészült a *Kisebbségi magyar közösség a 20. században* című, ma már alapműnek számító, a szélesebb közönséget megcélzó kötet digitalizált, tárgy és névmutatóval ellátott, kereshető internetes verziója, amely előre láthatólag 2012-ben válik hozzáférhetővé az érdeklődő közönség számára.

Továbbképzés:

A Judaisztikai Kutatócsoport projektjeihez kapcsolódóan több olyan rendezvényt is tartott, amely felhívta a figyelmet adott kutatásnak a lokális vonatkozásaira, ezáltal előmozdította a helyi értelmiség és érdeklődő közönség aktivitását. Tanácskozássra került sor a magyarországi zsidó temetők kutatásáról, amelyre a hazai résztvevők mellett Szlovákiából, Szerbiából és Romániából is érkeztek érdeklődők. Emellett a környező országokban megtartott megbeszéléseken a helyi kutatásaikat módszertani tanácsokkal segítették.

Az intézet közreműködött a magyarországi német nemzetiségű iskolákban történelmet tanító tanárok továbbképzése tartalmi kialakításánál, konkrét témában előadás tartásával.

Egyéb tevékenységek:

Szeptember 27-én az Országgyűlési Könyvtár szervezésében, a Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése című nemzetközi ösztöndíjprogram keretében külföldi magyar könyvtárosok látogattak el az intézetbe, és kaptak tájékoztatást annak munkájáról.

Október 5-én a dániai Struer Statsgymnasium 27 fős gimnazista, szakmai csoportja látogatott el az intézetbe és betekintést nyert a magyarországi romák történelmébe, aktuális helyzetébe, és az integrációs törekvésekbe.

Az intézet munkatársai nagyszámú ismeretterjesztő előadást tartottak Magyarországon, Nyugat-Európában (Németország) és a szomszéd országokban (Románia, Szlovákia, Szerbia, Ukrajna) is. Ezeknek az előadásoknak nagy szerepe van abban, hogy a tudományos kutatási programok eredményei minél előbb, és közvetlenül eljuthasson az érdeklődő laikus közönséghez is.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2011-ben

Az intézet az akadémiai intézetek közül a Néprajzi, a Politikatudományi, a Jogtudományi, a Szociológiai, a Nyelvtudományi, a Földrajztudományi, az Irodalomtudományi, valamint a Történettudományi Kutatóintézettel folytat közös kutatómunkát. Az egyetemi kutatóhelyek

közül a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével, az ELTE Interkulturális Pedagógia és Pszichológia Tanszékével működött együtt.

2011-ben az intézet két munkatársa volt valamely doktori iskola törzstagja, továbbá öt kutató oktatóként vett részt doktori iskolák munkájában. 14 munkatárs különböző egyetemeken 35 elméleti és 25 gyakorlati kurzust tartott, 26 MSc hallgató diplomamunkáját segítette és 13 PhD hallgató disszertációjának készítését irányította.

Az év folyamán összesen 17 egyetemi hallgató töltötte a szakmai gyakorlatát az intézetben, túlnyomórészt a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karával és a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetével kötött megállapodások révén. A hallgatók döntően az intézet roma tárgyú és a kisebbségi elitekre vonatkozó kutatásaiban, valamint a kisebbségtörténeti forrásfeltárásban működtek közre.

Az intézet munkatársai közül többen, a Népszolgálat fogalomtörténetéről, illetve a Kárpátaljáról szóló panelek szervezőiként és résztvevőiként jelen voltak a Kolozsváron megrendezett VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson.

Az egyéb hazai műhelyek közül különböző projektek keretében együttműködés alakult ki a Külügyi Intézettel, a Közép-európai Kulturális Intézettel, valamint a Terra Recognita Alapítvánnyal.

A munkatársak több hazai és külföldi szakmai folyóirat – így a *Pro Minoritate*, a *Kisebbségkutatás*, a *Magyar Kisebbség*, az *Educatio*, a *Politikatudományi Szemle*, a *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, a *Kultúra és Közösség*, a *Memory and Narrative*, az *East European Jewish Studies* – szerkesztőségének munkájában is részt vettek.

2011-ben az intézet a toruni Mikołaja Kopernika Egyetem Politikatudományi és Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékével írt alá szándéknyilatkozatot „A Közép-Európa a 21. században – Politika, társadalom, identitás” című kutatási programban való részvételről. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófia Karával aláírt intézetközi megállapodás előadások tartását, gyakoronokok fogadását, kutatási együttműködést, és közös rendezvények szervezését foglalja magában. A folyó együttműködések sorában az oldenburgi Bundesinstitut für Kultur- und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa-val kialakított megállapodás egy-egy forrásgyűjtemény és monográfia kiadását célozza meg. A tübingeni Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde-val létrejött együttműködés pedig dokumentumkötet kiadását, közös pályázást és konferencia megrendezését irányozza elő. A 20. századi Kárpátalja kronológiájáról szóló kötet az Ungvári Nemzeti Egyetem Politikai Regionalizmus Kutatóintézetével való együttműködés terméke. Folytatódik a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézettel való együttműködés is, amely a vajdasági magyar közösség történetéhez kapcsolódó kutatás eredményeinek közzétételére, illetve konferenciák tartásában nyilvánul meg/ölt testet.

A külföldi partnerek közül folyamatos az együttműködés az alábbi intézményekkel: a bécsi székhelyű Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, a brüsszeli Migration Policy Group, a flensburgi European Centre for Minority Issues, a freiburgi Künzig Institut, a marburgi Herder Institut, a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, a ljubljanaei Kisebbségkutató Intézet, a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet.

Egy munkatárs egy hónapot kutatott a Consiglio Nazionale delle Ricerche föderalizmussal és autonómiákkal foglalkozó római kutatóintézetében. 2011 folyamán két romániai, kettő szlovákiai, egy szlovéniai és egy csehországi vendégkutató a Domus Hungarica, az év őszén pedig egy oroszországi vendégkutató a MÖB támogatásával folytatott posztdoktori kutatásokat az intézetben.

Az intézet működtette a határon túli magyar kutatók számára a Domus Hungarica, illetve az MTA Határon Túli Magyar Tudományosság ösztöndíj-programokat.

IV. A 2011-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézetnek 2011-ben az előző évhez képest kevesebb forrást sikerült megszereznie. Ennek egyrészt a hazai pályázatok „befagyasztása” volt az oka, másrészt a korábban elnyert nemzetközi pályázatok, illetve támogatások lekötötték a kutatói kapacitásokat. A szakmai munkát ebben az évben is alapvetően a pályázati forrásokból tudtuk finanszírozni.

Az Európai Integrációs Alap és az Igazságügyi Minisztérium a magyarországi migráns szervezetek tevékenységét vizsgáló kutatást finanszírozza a 2011. augusztus – 2012. április közötti időszakban. Az Európai Bizottság Bel- és Igazságügyi Főigazgatósága által meghirdetett, „Integration Fund Community Actions” pályázati alapról támogatást nyertek a bevándorlók körében 7 uniós tagállamban lekérdezésre kerülő reprezentatív összehasonlító survey adatfelvétel megvalósítására. A kutatás 2011 januárja és 2012 júniusa között zajlik.

Az OTKA támogatásával három kutatás zajlik. Az Identitások és modernitások Európában című kutatást az Európai Unió finanszírozza.

A Bethlen Gábor alap támogatásával jelent meg az intézet 2011. évi évkönyve.

Az NKA két monográfia – „A kisebbség joga”, illetve „Németek, helyi társadalom és hatalom: Harta, 1920-1989” – kiadását, valamint egy 2012. márciusi, az erdélyi szórványokról szóló konferencia megrendezését támogatja. A MAZSIHISZ pályázatával a „Yiddish Printing in Hungary: An Annotated Bibliography” című kötet megjelentetését támogatta.

V. A 2011-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Viktória Bányai; Szonja Ráhel Komoróczy (eds.): Teshuvot U-Sheelot: Studies in Responsa Literature. Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 2011. 171 p. (MTA Judaisztikai Kutatócsoport Értesítő; 18.)
2. Bárdi Nándor; Fedinec Csilla; Szarka László (eds.): Minority Hungarian communities in the twentieth century. Boulder: Atlantic Research and Publications, 2011. 859 p. (East European monographs; 774.)
3. Bárdi Nándor; Tóth Ágnes (szerk.): Asszimiláció, integráció, szegregáció: Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban. Budapest: Argumentum Kiadó, 2011. 381 p. (Tér és terep; 8.)
4. Dobos Balázs: A kisebbség joga. Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988-2006). Budapest: Argumentum - MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2011. 269 p.
5. Eiler Ferenc: Németek, helyi társadalom és hatalom: Harta, 1920-1989. Budapest: Argumentum - MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2011. 221 p.
6. Rogers Brubaker; Feischmidt Margit; Jon Fox; Liana Grancea: Nacionalista politika és mindennapi etnicitás egy erdélyi városban. Budapest: L'Harmattan, 2011. 461 p.

7. Komoróczy Géza (szerk.); Koltai Kornélia: Péchi Simon kiadatlan Biblia-fordítása (1634). Budapest: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2011. 287 p. (Hungaria Judaica; 23.)
8. Komoróczy Szonja Ráhel: Yiddish Printing in Hungary: An Annotated Bibliography. Budapest: MTA Judaisztikai Kutatóközpont, 2011. 368 p. (Hungaria Judaica; 25.)
9. Kovács András; Anikó Horváth; Zsuzsa Vidra: The Ferry-Country between East and West: Debates on Modernity and Europe in Hungary. In: Atsuko Ichijo (szerk.): Europe, Nations and Modernity. London: Palgrave, Macmillan, 2011. pp. 158-182.
10. Kovács András (szerk.): Magyarra válni: Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái. Budapest: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2011. 274 p.
11. Papp Z. Attila: Párhuzamos világok? Az erdélyi magyar gazdasági és kulturális elit szocio-demográfiai jellemzői. In: Kovács Imre (szerk.): Elitek a válság korában: magyarországi elitek, kisebbségi elitek. 532 p. Budapest: MTA Politikatudományi Intézete, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Argumentum Kiadó, 2011. pp. 463-522.
12. László Szarka (ed.): A Multiethnic Region and Nation-State in East-Central Europe: Studies in the History of Upper Hungary and Slovakia from the 1600s to the Present (East European History) New York: Columbia University Press, 2011. 550 p. (East European Monographs)
13. Tóth Ágnes; Vékás János: Kisebbségi elitek és önkormányzatok. In: Kovács Imre (szerk.): Elitek a válság korában: magyarországi elitek, kisebbségi elitek. 532 p. Budapest: MTA Politikatudományi Intézete, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Argumentum Kiadó, 2011. pp. 393-432.
14. Vékás János: Magyarok a Vajdaságban 1944-1954: Kronológia. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2011. 382 p.